ENCIKLIKA
PAPE PAVLA VI

Razvoj naroda

ENCIKLIKA
PAPE PAVLA VI

RAZVOJ NARODA

IZDANJA »DANICA«
posebno izdanje

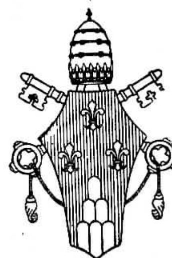
Izdavač:
Društvo katoličkih svećenika u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj

Za izdavača:
Dr FRANJO DIDOVIĆ

Uredništvo i administracija izdanja »Danica«,
ZAGREB, Gajeva 2 b

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica« Karlovac, 1967.

NASLOV ORIGINALA:

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

PAULI

DIVINA PROVIDENTIA

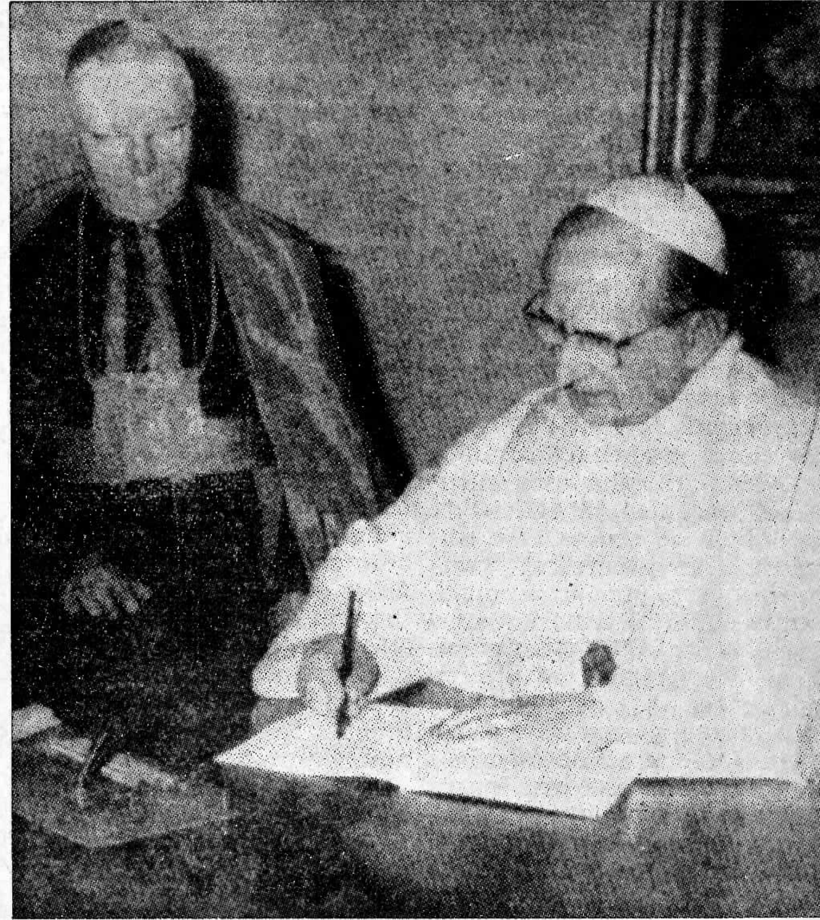
PAPAE VI

LITTERAE ENCYCLICAE

AD EPISCOPOS
AD SACERDOTES, AD RELIGIOSOS
AD CHRISTIFIDELES
TOTIUS CATHOLICI ORBIS
ITEMQUE AD UNIVERSOS
BONAE VOLUNTATIS HOMINES

DE POPULORUM PROGRESSIONE PROMOVENDA

PAULUS PP VI

Pavao VI potpisuje encikliku »Populorum Progressio«

predgovor

U nedjelju 26. ožujka 1967, na Uskrs u podne, papa Pavao VI rekao je ogromnom mnoštvu, okupljenom na Trgu sv. Petra u Rimu: »Ovo je momenat da, nakon Ekumenskog koncila, jednim novim poglavljem objasnimo pitanja koja ljude progone, muče i dijele, u njihovoj potrazi za kruhom, za mirom, za slobodom, za pravdom i bratstvom; da svijetu izrazimo svoju poniznu i srdačnu riječ, ne samo vjerske, već i socijalne nade, ne samo duhovnog nego i zemaljskog pouzdanja, ne samo za one koji vjeruju u Krista, već jednako za sve; riječ koju uvijek diktira svijetlo što nam ga vjera daje«. Zatim je Papa najavio objavljivanje svoje nove enciklike, posvećene pomaganju zemalja u razvoju: »Mi ćemo ovih dana objaviti jednu važnu encikliku, koja radi o napretku naroda, o njihovom razvoju i obavezama koje proizlaze iz jednoga programa koji se više ne može odbaciti, o ljudskome dostojanstvu i o općoj suradnji za sve narode«.

Vatikanski »Osservatore Romano« 28—29. ožujka objavio je tekst spomenutog najnovijeg papinskog dokumenta, pete enciklike Pavla VI, datirane s 26. ožujka 1967. Enciklika je s latinskog originala prevedena na slijedeće jezike: talijanski, francuski, en-

gleski, njemački, španjolski, portugalski i ruski. Papa je vlastoručno potpisao primjerke enciklike za OUN, UNESCO, FAO kao i za katoličke međunarodne organizacije Međunarodna karitas i »Pravda i Mir«. Na konferenciji za štampu, koja je tim povodom održana u Vatikanu, msgr Poupard je novinarima izrazio uvjerenje da je novi papinski dokumenat »magna charta« Papinske komisije »Pravda i Mir«.

Temeljna postavka nove enciklike je da je socijalno pitanje danas svjetsko pitanje. Današnje gledanje Katoličke crkve na socijalnu problematiku zasniva se na ranije četiri papinske socijalne enciklike: »Rerum Novarum« Leona XIII, »Quadragesimo anno« Pija XI, »Mater et Magistra« i »Pacem in terris« Ivana XXIII — kao i na »Pastirskoj konstituciji II vatikanskog koncila o Crkvi u suvremenome svijetu«. Potreba socijalne misli, koja se tako jasno ukazala u prošlom stoljeću, postaje sve jasnija, određenija, a to što su od 1961. na ovamo objavljena čak četiri crkvena prvorazredna dokumenta o tom pitanju, tj. svake druge godine po jedan, sama po sebi dovoljno govori »o hitnosti jedne solidarne akcije u ovome času povijesti« — kako Pavao VI kaže u samoj enciklici.

Nova enciklika je dosta opširna, sadrži 87 brojeva, podijeljena u dva glavna dijela: potpun razvoj čovjeka i zajednički razvoj čovjeka, s naglaskom da je razvoj danas novo ime mira. Na kraju je Papa uputio apele katolicima, kršćanima i vjernicima napose, svim ljudima dobre volje uopće, a posebice državnicima i misliocima, da bi se svi našli na zajedničkome djelu koje je danas više nego ikada potrebno.

Redakcija izdanja »Danica« objavljuje prvi prijevod najnovije papinske enciklike na našem jeziku, kao što je svojevremeno objavila i prvi prijevod enciklike Ivana XXIII »Pacem in terris«. Prijevod je priređen prema talijanskom tekstu »Osservatore Romano«, s preglednim podjelama, kako je to vrlo pregledno izvela Redakcija uglednoga vatikanskoga lista.

Biskupima,

svećenicima,

redovnicima,

kršćanima cijeloga katoličkog svijeta

i

svima ljudima dobre volje

Časna braćo i draga djeco,

Pozdrav i apostolski blagoslov

Socijalno pitanje danas je svjetsko pitanje

Razvoj naroda

1. — Razvoj naroda — pogotovu onih koji se nastoje osloboditi jarma gladi, bijede, domaćih bolesti i neznanja, koji traže veće učešće u dobrima civilizacije, veću cijenu svojih ljudskih vrednota, koji odlučno idu za svojim punim bujanjem — predmet je pažljivog razmatranja Crkve. Nakon II vatikanskog ekumenskog koncila obnovljena svijest o potrebama evanđeoske poruke nameće Crkvi potrebu da se stavi u službu ljudima da im pomogne da obuhvate sve dimenzije tako teškog problema i da ih uvjeri o hitnosti jedne solidarne akcije u ovome času povijesti čovječanstva.

Socijalno učenje papa

2. — U svojim velikim enciklikama — **»Rerum novarum«** Leona XIII (1), **»Quadragesimo anno«** Pija

1) Por.: Acta Leonis XIII, t. XI, 1892, str. 97—148.

XI (2), »**Mater et Magistra**« (3), i »**Pacem in terris**« (4) Ivana XXIII, ne računajući na poruke Pija XII svijetu (5), naši su predšasnici odgovorili svojoj dužnosti i socijalna pitanja svoga vremena rasvijetlili svjetlom Evanđelja.

Najvažnija činjenica

3. — Najvažnija činjenica današnjice, koje svatko mora biti svijestan, je da je socijalno pitanje poprimilo svjetsku dimenziju. Ivan XXIII je to jasno ustvrdio (6), a Koncil je tome odgovorio svojom Pastirskom konstitucijom **o Crkvi u suvremenom svijetu** (7). Radi se o učenju osobite važnosti koje zahtijeva hitnu primjenu. Narodi koji gladuju danas dramatski apeliraju na bogate narode. Crkva se trgla pred ovim krikom tjeskobe i poziva sve da s ljubavlju pomognu svome bratu.

Putovanja Pavla VI

4. — Prije preuzimanja papinske dužnosti dva putovanja, u Latinsku Ameriku (1960) i u Afriku (1962), dovela su nas u neposredan kontakt s teškim problemima koji muče kontinente pune života i nade. Zaodjeveni općim očinstvom, na novim putovanjima u Svetu Zemlju i u Indiju, vlastitim očima gledali smo i gotovo rukom opipavali vrlo teške teškoće koje muče narode sa starim civilizacijama, koje su se uhvatile u koštac s problemom razvoja. Dok se još u Rimu održavao II vatikanski ekumenski koncil providencijalne prilike omogućile su nam da se izravno obratimo Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda. I pred ovim velikim skupom bili smo zastupnik siromašnih naroda.

Pravda i mir

5. — Napokon, nedavno ,u želji da odgovorimo zahtjevu Koncila i da konkretiziramo prilog Svete Stolice ovom vrlo važnome problemu naroda u razvoju, smatrali smo svojom dužnošću da pri centralnim ustanovama Crkve osnujemo jednu Papinsku komisiju kojoj će biti zadatak, da »u cijelom Božjem narodu pomaže upoznavanju uloge koju sadašnja vremena od nje očekuju unapređivanjem razvoja najsiromašnijih naroda, pomaganjem socijalne pravde među razvijenim narodima, da bi sami od sebe mogli pomoći svome razvoju« (8). Njezino ime i njezin program je **Pravda i Mir.** Mislimo da se u tom programu mogu i moraju, zajedno s našom djecom katolicima i braćom kršćanima, složiti ljudi dobre volje. Mi, dakle, danas svima upućujemo ovaj svečani apel o zajedničkom radu za puni razvoj čovjeka i zajednički razvoj čovječanstva.

---

2) Por.: A. A. S. 23, 1931, str. 177—228.
3) Por.: A. A. S. 53, 9161, str. 401—464.
4) Por.: A. A. S. 55, 1963, str. 257—304.
5) Poredi, osobito, Radioporuku od 1. lipnja 1941. za 50-godišnjicu enciklike »Rerum novarum«, u A. A. S. 33, 1941, str. 195—205; Božićnu radioporuku 1942, u A. A. S. 35, 1943, str. 9—24; Nagovor jednoj skupini radnika povodom godišnjice »Rerum novarum«, 14. svibnja 1953, u A. A. S. 45, 1953, str. 402—408.
6) Por.: enciklika »Mater et Magistra« ,15. svibnja 1961, A. A. S. 53, 1961, str. 440.
7) »Gaudium et Spes«, br. 63—72: A. A. S. 58 ,1966, str. 1084—1094.

8) Motuproprio »Catholicam Christi Ecclesiam«, 6. siječnja 1967: A. A. S. 59, 1967, str. 27.

Prvi dio

Za potpuni razvoj čovjeka

I — ČINJENICE

Težnje ljudi

6. — Oslobođenje od bijede, sigurnije garantiranje vlastitoga postojanja, zdravlja, nekog stalnog zanimanja, veće učešće u odgovornosti, bez ikakve prisile, u poboljšavanju situacija koje vrijeđaju njihovo ljudsko dostojanstvo, korišćenje bolje izobrazbe; jednom riječju, više znati i više imati da se može napredovati: to je težnja današnjih ljudi, dok je veliki broj njih osuđen da živi u prilikama koje čine iluzornom takvu opravdanu težnju. S druge strane, narodi koji su nedavno stekli nacionalnu nezavisnost nakon političkog oslobođenja, idu za autonomnim i dostojnim socijalnim i ekonomskim napretkom, da

bi svojim građanima osigurali njihovu punu ljudsku ekspanziju i zauzeli mjesto koje im među narodima pripada.

Kolonizacija i kolonijalizam

7. — Pred veličinom i hitnošću djela koje treba učiniti, sredstva baštinjena od prošlosti, mada nedovoljna, nisu ipak na odmet. Valja, zacijelo, priznati da su kolonizatorske sile često imale pred očima samo svoje interese, svoju moć ili svoj prestiž i da je njihovo povlačenje ostavilo ponekad ekonomski bolnu situaciju, vezanu npr. uz rentabilitet jedne jedine kulture, koje tokovi su podložni jakim i velikim preobražajima. Međutim, priznavajući zločine stanovitog kolonijalizma i njegove negativne posljedice, valja ipak odati priznanje osobinama i ostvarenjima kolonizatora koji su u mnoge zapuštene zemlje unijeli svoje znanje i svoju tehniku, ostavljajući dragocjena svjedočanstva svoje prisutnosti. Kakogod nepotpune ipak ostaju stanovite strukture koje su imale neku svoju funkciju, npr. u borbi protiv neznanja i bolesti, jednako na blagotvornom polju komunikacija ili u poboljšavanju uvjeta života.

Sve veći raskorak

8. — Nakon ovog priznanja, preostaje posve istinita činjenica da je ta oprema, kako je poznato, nedovoljna u susretu s krutom stvarnošću moderne ekonomije. Prepušten samome sebi, njezin je mehanizam takav da svijet vodi povećavanju, a ne smanjivanju raskoraka u životnom standardu: bogati narodi rapidno napreduju, dok je ritam razvoja siromašnih naroda spor. Razlika se povećava: jedni proizvode suviše prehrambenih dobara koja drugima

jako nedostaju, a ovi zadnji uviđaju da je njihov izvoz postao nesiguran.

Porast svijesti

9. — Ujedno su se proširili društveni sukobi i poprimili svjetske razmjere. Živi nemir, koji se udomaćio u siromašnom stanovništvu u zemljama koje su u fazi industrijalizacije, sada zahvaća one s gotovo isključivo poljoprivrednom ekonomijom: i seljaci postaju svijesni svoje »nezaslužene bijede« (9). Tome pridolazi skandal bučnih nejednakosti, ne samo u uživanju dobara, već još više u vršenju vlasti. Dok u nekim zemljama oligarhija uživa neku rafiniranu civilizaciju, ostalo siromašno i raspršeno stanovništvo »potpuno je lišeno svake mogućnosti osobne inicijative i odgovornosti i često prisiljeno na uvjete života i rada koji nisu dostojni ljudske osobe« (10).

Sukobi civilizacija

10. — Osim toga, sukob između tradicionalnih civilizacija i novina koje je unijela industrijalna civilizacija razorno djeluje na strukture koje se ne prilagođuju novim uvjetima. U često krutom okviru takvih struktura uklapao se lični i obiteljski život, koji je u njima nalazio svoju neophodnu podršku, bilo da su stari tome odani, dok mladi nastoje da se toga oslobode, kao od neke nekorisne zapreke, požudno gledajući na nove oblike društvenoga života. Na taj način sukob generacija opterećuje jednom tragičnom dilemom: ili zadržati naslijeđene ustanove i vjerovanja, a odreći se razvoja, ili se okrenuti teh-

9) Enciklika »Rerum novarum«, 15. svibnja 1891: Acta Leonis XIII, t. XI, 1892, br. 98.

10) »Gaudium et Spes«, br. 63, paragraf 3.

nikama i načinima života koji izvana dolaze i odbaciti, zajedno s tradicijama prošlosti, sve bogatstvo ljudskih vrednota koje su imale. Doista, vrlo često se događa da slabe moralni, duhovni i religiozni oslonci prošlosti, a da uklapanje u novi svijet ipak nije osigurano.

Zaključak

11. — U ovome stanju propadanja jača napast prepuštanja opasnom zavođenju mesijanizma, punih obećanja, ali koji stvaraju iluzije. Tko ne vidi opasnosti koje iz toga proizlaze, žestoke narodne reakcije, buntovničke agitacije i prelaženje na totalitarne ideologije? Ovo su činjenice problema kojega težine svatko je svijestan.

II — CRKVA I RAZVOJ

Djelovanje misionara

12. — Vjerna učenju i primjeru svoga božanskog Osnivača, koji je siromasima objavio Blagu Vijest, kao znak svoje misije (11), Crkva nije nikada zanemarila pomaganje ljudskog uzdizanja naroda kojima je donosila vjeru u Krista. Njezini misionari, skupa s crkvama, gradili su centre za pomoć i bolnice, škole i univerze. Učeći pogane na koji će način najbolje koristiti svoje prirodne izvore često su ih štitili od pohlepnosti stranaca. Njihovo djelovanje, radi onoga što je u njemu ljudsko, nije sigurno bilo savršeno i možda su neki, s propovijedanjem autentične evanđeoske poruke, miješali mnoge načine mišljenja i života, svojstvene njihovoj domovini. Oni su, međutim, znali gajiti i lokalne ustanove i unapređivati ih. U

11) Por.: Luk 7, 22.

nekim zemljama oni su bili pioniri materijalnog napretka i kulturnog razvoja. Dovoljno je spomenuti primjer oca Karla de Foucaulda, koga su, radi njegove ljubavi, smatrali dostojnim naziva »opći brat« i kome dugujemo sastavljanje dragocjenog rječnika jezika tuareg. Naša je dužnost da odamo priznanje onim često nepoznatim pretečama, ljudima koje je gonila ljubav prema Kristu, kao i njihovim takmacima i nasljednicima koji i danas služe onima kojima propovijedaju evanđelje.

Crkva i svijet

13. — Sad već, međutim, lokalne i individualne inicijative nisu dovoljne. Današnja situacija svijeta traži jednu zajedničku akciju na bazi jasnog gledanja svih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i duhovnih aspekata. Iskusna Crkva daleko od želje da se i najmanje upliće u politiku država »smjera samo jednome cilju: da nastavlja, pod utjecajem Duha utješitelja, samo djelo Krista, koji je na svijet došao da dade svjedočanstvo o istini, da spašava a ne da sudi, da služi a ne da bude služen« (12). Osnovana da ovdje dolje postavlja temelje nebeskoga kraljevstva, a ne da ističe neku zemaljsku vlast, ona jasno kaže da se dvije vlasti razlikuju, kao što su i dvije vlasti, crkvena i građanska, vrhovna svaka u svome poretku (13). Budući da Crkva živi u povijesti, ona mora »ispitivati znakove vremena i tumačiti ih u svjetlu Evanđelja« (14). U zajednici s najboljim ljudskim težnjama, trpeći što ih ne vidi zadovoljene, ona želi pomoći da postignu svoj puni procvat i pruža im u tu svrhu ono što joj je svojstveno: globalnu viziju čovjeka i čovječanstva.

12) »Gaudium et Spes«, br. 3, paragraf 2.
13) Por.: enciklika »Immortale Dei«, 1. studenoga 1885: Acta Leonis XIII, t. V, 1885, str. 127 .
14) »Gaudium et Spes«, br. 4, paragraf 1.

Kršćansko gledanje razvoja

14. — Razvoj se ne svodi na jednostavan ekonomski napredak. Da bude autentičan razvoj mora biti potpun, što znači usmjeren unapređivanju svakoga čovjeka i čitavog čovjeka. Jedan istaknuti stručnjak je opravdano naglasio: »Neprihvaćamo diobu ekonomskoga od ljudskoga, diobu razvoja od civilizacije u koju se on uklapa. Ono što mi cijenimo je čovjek, svaki čovjek, svaka skupina ljudi, sve do cjelokupnoga čovječanstva« (15).

Poziv i napredak

15. — U Božjem planu svaki je čovjek pozvan na neki napredak, jer je svaki život poziv. Od rođenja svima je kao klica dan jedan skup sposobnosti i svojstava koje treba oploditi: njihov puni razvoj, ujedno plod odgoja okoline i ličnog nastojanja, svakome će omogućiti da se orijentira prema određenju njegova Stvoritelja. Obdaren inteligencijom i slobodom čovjek je odgovoran za svoj napredak, kao i za svoje spasenje. Uz pomoć i ponekad priječen od onih koji ga odgajaju i okružuju, svatko ostaje, kakvigod bili utjecaji koji se na nj vrše, tvorac svoga uspjeha ili svoje greške: samim naporom svoje inteligencije i svoje volje svaki čovjek može u čovječanstvu napredovati, više vrijediti, biti bolji.

Osobna dužnost

16. — Ipak, takav razvoj nije fakultativan. Kao što je sve stvoreno upućeno na svoga Stvoritelja, tako je duhovno stvorenje dužno da svoj život spon-

15) L—J. Lebret O. P., Dynamique concrète du développement, Paris, Economie et Humanisme, Les Editions Ouvrières, 1961, str. 28.

tano orijentira prema Bogu, prvoj istini i vrhovnome dobru. Tako i ljudski razvoj čini neku sintezu naših dužnosti. Još više: takav sklad prirode, obogaćene osobnim i odgovornim radom, poziv je na neko savladavanje. Pomoću svoga uklapanja u Krista životvorca čovjek pristupa jednoj novoj dimenziji, nekom transcendentnom humanizmu, koji mu daje svoju najveću puninu: ovo je posljednji cilj osobnoga razvoja.

... i zajednička dužnost

17. — Ali svaki čovjek je član društva: pripada cijelome čovječanstvu. Nije samo ovaj ili onaj čovjek, već su svi ljudi pozvani na takav puni razvoj. Civilizacije nastaju, razvijaju se i nestaju. Ali kao što svaki val uzburkanoga mora sve većma prodire u dno pješčane obale, tako i čovječanstvo napreduje na putu povijesti. Baštinici prošlih generacija i korisnici rada naših suvremenika, mi imamo obaveze prema svima i moramo misliti na one koji će za nama doći i proširiti krug ljudske obitelji. Opća solidarnost, koja je jedna činjenica i za nas jedna blagodat, također je jedna dužnost.

Ljestvica vrednota

18. — Spomenuti lični i zajednički razvoj kompromitira se tamo gdje se oštećuje istinska ljestvica vrednota. Opravdana je želja za nužnim i napor da do toga dođemo je jedna dužnost: »Tko neće da radi, ne treba niti da jede« (16). Ali stjecanje vremenitih dobara može dovesti do pohlepe, do želje da se sve više ima i do napasti da se povećava vlastita moć. Pohlepa ljudi, obitelji i naroda može zarაziti manje imućne, kao i bogate, i u jednima i drugima izazvati neki zagušujući materijalizam.

16) 2 Sol. 3, 10.

Dvostrukovrijedan razvoj

19. — Imati više, za narode kao i za pojedince, nije dakle posljednji cilj. Svaki napredak dvostruko je vrijedan. On je neophodan, jer čovjeku omogućuje da bude više čovjek. On ga zatvara kao u kakav zatvor, kad postaje vrhovno dobro koje priječi dalјnji pogled. Tada srca otvrdnjuju, a duhovi se zatvaraju. Ljudi se više ne susreću iz prijateljstva, već vođeni interesom, koji ih lako razjedinjuje i suprotstavlja jedne drugima. Isključivo nastojanje da se ima na taj način postaje jedna zapreka napretku bića i suprotstavlja se njegovoj istinskoj veličini; za narode kao i za pojedince pohlepa je najočitiji oblik nedovoljnog moralnog razvoja.

Za jedan ljudskiji položaj

20. — Ako nastojanje za razvojem traži sve veći broj tehničara, još više traži misaone ljude sposobne za duboko razmišljanje, koji traže neki novi humanizam, koji modernome čovjeku omogućuje da nađe samoga sebe, prihvaćajući više vrednote ljubavi, prijateljstva, molitve i razmišljanja (17). Na taj će se način moći u potpunosti ostvariti pravi razvoj, koji je za svakoga i za sve, prijelaz od manje ljudskih na više ljudske uvjete.

17) Poredi npr.: J. Maritain, Les conditions spirituelles du progrès et de la paix (Duhovni uvjeti napretka i mira), u »Rencontre des cultures à l'UNESCO sous le signe du Concile Oecumenique Vatican II« Paris, Mame, 1966, str. 66.

Ideal koji treba postići

21. — Nedovoljno ljudski: materijalni nedostaci onih koji su lišeni životnoga minimuma i moralni nedostaci onih koje je egoizam osakatio. Nedovoljno ljudski: ugnjetavačke strukture, bilo da proizlaze iz zloporaba posjedovanja, bilo iz zloporaba vlasti, iz izrabljivanja radnika i nepravednosti transakcija. Više ljudski: uspon iz bijede prema posjedovanju nužnoga, pobjeda nad socijalnim bičevima, proširenje poznanstva, stjecanje kulture. Također više ljudski: povećano poštovanje tuđeg dostojanstva, orijentacija prema duhu siromaštva (18), suradnja sa zajedničkim duhom, želja za mirom. Većma ljudski su i: čovjekovo priznanje vrhovnih vrednota i priznanje Boga koji je njihov izvor i svrha. Napokon i nadasve većma ljudski: vjera, dar Božji dočekan dobrom voljom čovjeka i jedinstvo u ljubavi Kristovoj koji nas sve poziva da kao djeca sudjelujemo u životu živoga Boga, Oca svih ljudi.

III — DJELO KOJE VALJA IZVRŠITI

Opća namjena dobara

22. — »Napučite Zemlju i vladajte njome« (19): Sveto pismo već od prve stranice uči nas da je čitavo stvaranje za čovjeka, kome je povjerena zadaća da snagu svoga uma upotrebi da dokaže njegovu važnost, te da ga svojim radom dovede do kraja, da ga, tako rekuć podloži svojoj službi. Ako je Zemlja stvorena da svakome pruži sredstva za njegov razvoj, svaki čovjek dakle ima pravo da na njoj nađe što mu je neophodno. Nedavni Koncil je podsjetio: »Bog je

18) Por.: Mat 5, 3.
19) Post. 1, 28.

Zemlju i sve što je na njoj odredio za upotrebu svim ljudima i svim narodima, tako da se dobra stvaranja trebaju jednako izlijevati u ruke svih, prema pravilu pravednosti, koje se ne može odvojiti od ljubavi« (20). Sva druga prava, bilo koje vrsti, ubrajajući ona vlasništva i slobodne trgovine, njoj su podređena: ona je stoga ne smiju ometati, već, naprotiv, olakšavati njezino ostvarenje, a ozbiljna i hitna socijalna potreba je da im se vrati njihova početna namjena.

Vlasništvo

23. — »Ako netko, u posjedu bogatstava koje svijet pruža, vidi svoga brata u nevolji i pred njim zatvori svoje srce, kako može u njemu postojati ljubav prema Bogu?« (21). Poznato je s kakvom su odlučnošću crkveni oci precizirali što trebaju činiti oni koji imaju, u odnosu na one koji oskudijevaju: »Što daješ siromahu — kaže sv. Ambrozije — ne daješ od svoga; ti mu samo daješ što mu pripada. Jer je ono što ti sebi prisvajaš zajednički dano za potrebe sviju. Zemlja je dana svima, a ne samo bogatima« (22). I kako govoriti da privatno vlasništvo za nekoga nije bezuvjetno i apsolutno pravo. Nitko nema prava da isključivo za svoju potrebu rezervira ono što nadilazi njegovu potrebu, kad drugima nedostaje ono što je nužno. Jednom riječju, »pravo vlasništva ne smije se nikada vršiti na štetu zajedničke koristi, prema tradicionalnom učenju crkvenih otaca i velikih bogoslova«. Gdje dođe do sukoba »između stečenih privatnih prava i prvotnih zajedničkih zahtjeva«, na

20) »Gaudium et Spes«, br. 69, paragraf 1.
21) 1 Iv 3, 17.
22) De Nabuthe, gl. 12, br. 53: P. L. 14, 747; por.: R. Palaque, Saint Ambroise et l'empire romain, Paris, de Boccard, 1933, str. 336 sl.

javnim je vlastima »da ga riješe uz aktivno učešće pojedinaca i društvenih skupina« (23).

Upotreba prihoda

24. — Zajedničko dobro ponekad dakle traži eksproprijaciju, ako su stanoviti posjedi, radi njihove ekstenzivnosti, njihovog slabog ili nikakvog korišćenja, radi bijede koja iz toga proizlazi za stanovništvo, radi velike štete nanešene interesima zemlje, zapreka kolektivnom napretku. Ističući ovo na nedvosmislen način (24), Koncil je također jednako jasno spomenuo da raspoloživi prihod nije prepušten slobodnome ljudskom hiru, te da egoističke špekulacije valja odstraniti. Prema tome, ne može se dopustiti da građani s velikim prihodima, koji proizlaze iz nacionalnih izvora i aktivnosti, znatan dio njih prenesu u inozemstvo, za isključivo lično korišćenje, bez ikakvog obzira da time nanose očitu nepravdu svojoj domovini (25).

Industrijalizacija

25. — Uvođenje industrije, neophodno za ekonomski napredak i za ljudski razvoj, ujedno je znak i faktor razvoja. Pomoću uporne primjene svoje inteligencije i svoga rada, čovjek malo pomalo oduzima prirodi njezine tajne, favorizirajući bolju upotrebu njezinih bogatstava. Dok svojim navikama unosi neku disciplinu, on u samome sebi razvija volju za istraživanjem i pronalaženjem, prihvaćanje kalkuliranog

23) Pismo Socijalnom tjednu u Brestu, u »L'homme et la révolution urbaine«, Lyon, Chronique sociale, 1965, str. 8—9.
24) »Gaudium et Spes«, br. 71, paragraf 6.
25) Por.: ondje, br. 65, paragraf 3.

rizika, smionost u poduhvatima, plemenitu inicijativu i smisao odgovornosti.

Liberalni kapitalizam

26. — Ali na ovim novim uvjetima društva osnovao se, na nesreću, jedan svijet koji je dobitak smatrao bitnim pokretačem ekonomskoga napretka, konkurenciju kao vrhovni zakon ekonomije, privatno vlasništvo sredstava proizvodnje kao neko apsolutno pravo, bez granica i odgovarajućih društvenih obaveza. Takav neobuzdani liberalizam vodio je do diktature, koju je posve opravdano Pio XI nazvao izvorom »međunarodnog imperijalizma novca« (26). Nikada se dovoljno neće osuditi slične zloporabe, podsjećajući svečano još jednom da ekonomija mora služiti čovjeku (27). Ako je tačno da je stanoviti kapitalizam bio izvor mnogih patnji, nepravdi i bratoubilačkih ratova, kojih posljedice još traju, bilo bi pogrešno samoj industrijalizaciji pripisati zla koja su posljedice zlokobnoga sistema koji ju je pratio. Naprotiv, potrebno i pravedno je priznati nenadomjestivi prilog organizacije rada i industrijskog napretka u djelu razvoja.

Rad . . .

27. — Jednako, ako je tačno da se ponekad može nametnuti neka pretjerana mistika rada, također je tačno da je Bog htio rad i da ga je blagoslovio. Stvoren na sliku Božju, »čovjek treba surađivati sa Stvoriteljem u nadopunjavanju stvaranja i ponekad Zemlju označiti duhovnim biljegom koga je sam pri-

26) Enciklika »Quadragesimo anno«, 15. svibnja 1931: A. A. S .23, 1931, str. 212.
27) Por. npr.: Colin Clark, The conditions of economic progress, 3 izd., London, Macmillan & Co., New York, St. Martin's Press, 1960, str. 3—6.

mio« (28). Bog koji je čovjeka obdario inteligencijom, maštom i osjećajnošću, dao mu je na taj način sredstvo da bi mogao na neki način dovršiti svoje djelo: bio on umjetnik ili zanatlija, poduzetnik, radnik ili seljak, svaki radnik je jedan stvoritelj. Prignut nad materijom koja mu se opire, radnik u nju utiskuje svoj znak, razvijajući ujedno svoju upornost, svoju ingenioznost i svoj duh invencije. Reći ćemo još više: živeći u zajednici, dijeleći međusobno nade, patnje, ambicije i radosti, rad sjedinjuje volju, zbližava duhove i smekšava srca: u tome ljudi otkrivaju da su braća (29).

... njegova dvostruka vrijednost

28. — Rad je bez sumnje dvostruko vrijedan, pošto obećava novac, uživanje i vlast, pozivajući jedne na egoizam a druge na ustanak, a razvija i profesionalnu svijest, osjećaj dužnosti i ljubav prema bližnjemu. Naučniji i organiziraniji rad riskira da svog izvođača lišava čovječnosti, koji postaje njegov rob, jer rad je ljudski samo ako ostane inteligentan i slobodan. Ivan XXIII je spomenuo hitnu potrebu da se radniku vrati njegovo dostojanstvo, da stvarno učestvuje u zajedničkom dobru: »Treba ići za tim da poduzeće postane jedna zajednica ljudi, u odnosima, u funkcijama i u svim svojim komponentama« (30). Ljudski rad zatim za kršćanina ima jedno veće značenje, budući da ima i misiju da surađuje u stvaračenje, budući da ima i misiju da surađuje u stvara-

28) Pismo Socijalnom tjednu u Lionu, u »Le travail et les travailleurs dans la société contemporaine«, Lin, Chronique sociale, 1965, str. 6.
29) Poredi npr. M. — D. Chenu O. P., Pour une théologie du travail, Paris, Editions du Seuil, 1955.
30) »Mater et Magistra«: A. A. S. 53, 1961, str. 423.

nju nadnaravnoga reda (31), koji ostaje nepotpun, dok svi skupa ne stvorimo onog Savršenog čovjeka o kome govori sveti Pavao, »koji ostvaruje Kristovu puninu« (32).

Hitnost djela koje treba učiniti

29. — Treba požuriti: mnogi ljudi trpe i povećava se razlika koja dijeli napredak jednih i stagnaciju, ako ne i nazadovanje drugih. Potrebno je također da rad koji treba učiniti napreduje slobodno uz opasnost rušenja neophodnih ravnovjesja. Improvizirana agrarna reforma može imati pogrešan cilj. Nagla industrijalizacija može upropastiti još neophodne strukture i izazvati društvene bijede koje bi značile korak unatrag sa stanovišta ljudskih vrednota.

Pokušaj sile

30. — Ima zacijelo situacija kojih nepravda vapi prema nebu. Kad čitavi narodi, bez najnužnijega, žive u nekoj ovisnosti koja im priječi svaku inicijativu i odgovornost i svaku mogućnost kulturnog napretka i sudjelovanja u društvenom i političkom životu, velika je napast da se nasilno odbace slične nepravde koje se nanose ljudskom dostojanstvu.

Revolucija

31. — Pa ipak znamo: revolucionarni ustanak — osim u slučaju neke očite i duge tiranije koja teško pogađa osnovna prava pojedinaca i koja opasno ugro-

31) Poredi npr. O. von Nell-Breuning, Wirtschaft und Gesellschaft, t. 1. Grundfragen, Freiburg, Herder, 1956, str. 183—184.
32) Ef 4, 13.

žava opće dobro Zemlje — izvor novih nepravdi, unosi nove neuravnoteženosti i izaziva nove ruševine. Jedno stvarno zlo ne može se suzbijati uz cijenu drugoga većeg zla.

Reforma

32. — Neka nas se dobro razumije: sadašnjoj situaciji valja pristupiti smjelo i nepravde koje ona ima suzbijati i svladati. Razvoj traži smione i posve nove promjene. Hitne reforme treba poduzeti bez odlaganja. Svatko mora u tome odvažno sudjelovati, osobito oni koji svojim odgojem, svojim položajem, svojom moću imaju velike mogućnosti djelovanja. Sami treba da daju primjer da ne inzistiraju na onome što je njihovo, kao što su učinili neka naša braća biskupi (33). Na taj će način odgovoriti očekivanju ljudi i biti vjerni Duhu Božjemu: jer je: »evanđeoski kvasac u ljudskome srcu uzdigao i uzdiže nezadrživu težnju za dostojanstvom« (34).

Programi i planiranje...

33. — Sama individualna inicijativa i jednostavna igra konkurencije ne bi mogle osigurati uspjeh razvoja. Ne treba riskirati da bogati postanu još bogatiji, a jaki još jači, potvrđujući bijedu siromašnih i otežavajući ropstvo potlačenih. Potrebni su dakle programi za »hrabrenje, poticanje, koordinaciju, upotpunjavanje i integriranje« (35) aktivnosti pojedinaca i

33) Poredi npr., Mons. M. Larrain Errazuriz, biskup Talca (Čile), predsjednik CELAM-a, »Lettre pastorale sur le développement et le paix« (Pastirsko pismo o razvoju i miru), Paris, Pax Christi, 1965.
34) »Gaudium et Spes«, br. 26, paragraf 4.
35) »Mater et Magistra«: A. A. S. 53, 1961, str. 414.

posrednih ustanova. Na državnim vlastima je da odaberu ili i da nametnu stvari koje valja postići, ciljeve koje treba doseći, sredstva da bi se do toga došlo, na njima je da stimuliraju sve organizirane snage u ovoj zajedničkoj akciji. One se sigurno moraju brinuti da s time združe privatne inicijative i posredna tijela, izbjegavajući na taj način opasnost neke integralne kolektivizacije ili nekog samovoljnog planiranja, što bi isključilo vršenje osnovnih prava ljudske osobe, jer niječe slobodu.

... u službi čovjeka

34. — Jer svaki program, izrađen za povećanje produktivnosti, u krajnjoj liniji, nema drugoga razloga nego da služi pojedincu. Njegova je zadaća da smanjuje nejednakosti, da suzbija diskriminacije, da čovjeka oslobađa od njegovih robovanja, da ga osposobi da postane odgovorni faktor svoga materijalnog boljitka, svoga moralnog napretka, punog razvoja svoje duhovne sudbine. Izraz razvoj u stvari znači nešto što uključuje kako socijalni tako i ekonomski napredak. Nije dovoljno povećavati zajedničko bogatstvo da bi ono bilo pravedno podijeljeno. Nije dovoljno unapređivati tehniku da zemlja postane pogodnija za stanovanje. Oni koji su na putu razvoja moraju učiti na greškama onih koji su prije prošli tim putem — koje opasnosti valja izbjegavati na tom području. Tehnokracija sutrašnjice može biti izvor ne manje strašnih zala nego što je bio liberalizam prošlosti. Ekonomija i tehnika imaju smisla samo u odnosu na čovjeka kome trebaju služiti. I čovjek, gospodar vlastitih čina i sudac njihove vrijednosti, zaista je čovjek ukoliko sam postaje začetnik svoga napretka, u skladu s prirodom koju mu je dao njegov Stvoritelj i od koga on slobodno preuzima mogućnosti i potrebe.

Opismenjavanje

35. — Može se govoriti da je ekonomski napredak prije svega vezan uz socijalni razvoj koji on može izazvati, te da je odgoj temelja prvi cilj plana razvoja. Glad za izobrazbom nije u stvari manji nego glad za hranom: jedan analfabeta je nedovoljno ishranjen duh. Znati čitati i pisati, stjecati neku stručnu izobrazbu, je vraćanje pouzdanja u samoga sebe i otkriće da se može napredovati zajedno s drugima. U svojoj poruci Kongresu UNESCO-a 1965, u Teheranu, rekli smo da je opismenjivanje za čovjeka »prvi faktor društvene integracije, kao i osobnog obogaćenja, a za društvo glavno sredstvo ekonomskoga napretka i razvoja« (36). Raduju nas dobri rezultati na ovome polju, zahvaljujući privatnim inicijativama, državnim vlastima i međunarodnim organizacijama: to su prvi faktori razvoja, jer im je cilj da čovjeka osposobe da postane protagonista razvoja.

Obitelj

36. — Ali sam čovjek je čovjek samo u ambijentu društva, u kome obitelj igra glavnu ulogu, ulogu koja je prema vremenima i mjestima mogla biti pretjerana kad se vršila na štetu osnovnih sloboda pojedinca. Odviše često stroge i slabo organizirane strane društvene strukture zemalja u razvoju ipak su još izvjesno vrijeme potrebne, kao i procesu postepenog popuštanja njihove pretjerane vlasti. Međutim, prirodna, monogamska i stabilna obitelj, kakva je zamišljena u božanskom planu (37) i posvećena u kršćanstvu, mora ostati »mjesto u kome se susreće više generacija koje jedne drugima pomažu u stjecanju veće mudrosti i usklađivanju prava pojedinaca s drugim zahtjevima društvenog života« (38).

36) »L'Osservatore Romano«, 11. rujna 1965.
37) Por.: Mat 19, 6.

Demografija

37. — Istina je da vrlo često ubrzani demografski porast donosi nove teškoće problemima razvoja: broj stanovništva se brže povećava nego raspoloživi izvori i očito se nalazimo unutar jedne zatvorene kružnice. Zato je velika napast obuzdavanja demografskoga rasta radikalnim mjerama. Sigurno je da državne vlasti, u okviru svoje kompetencije, mogu intervenirati prikladnim informiranjem, korišćenjem zgodnih sredstava koja su u skladu sa zahtjevima moralnoga zakona, i da ih poštuje opravdana sloboda bračnoga para: jer pravo na brak i na porod je neotuđivo pravo bez kojega nema ljudskoga dostojanstva. U krajnjoj liniji na roditeljima je da, s punim poznavanjem slučaja, odluče o broju svoje djece, preuzimajući odgovornost pred Bogom ,pred samima sobom, pred djecom koju su već na svijet dali i pred zajednicom kojoj pripadaju, slijedeći diktat svoje savjesti, prosvijetljene Božjim zakonom, koju autentično tumači i podržava pouzdanje u Boga« (39).

Staleška organizacija

38. — U nastojanju oko razvoja čovjeku, koji u obitelji nalazi svoj ambijent prvotnoga života, često pomažu staleške organizacije. Njihovo opravdanje je u tome da unapređuju interese svojih članova. Njihova odgovornost je velika obzirom na funkciju koju mogu i moraju vršiti u isto vrijeme. Pomoću informacije koju pružaju, formiranja koje daju, ove su

38) »Gaudium et Spes«, br. 52, paragraf 2.
39) Por.: ondje, br. 50, paragraf 2 i br. 87, paragrafi 2—3.

velika pomoć, jer svima ulijevaju osjećaj zajedničkoga dobra i obaveza koje ono ima prema pojedincu.

Opravdani pluralizam

39. — Svaka društvena akcija uključuje neko učenje. Kršćanin ne može dopustiti učenje koje pretpostavlja neku materijalističku i bezbožnu filozofiju, koja ne poštuje ni religioznu orijentaciju života prema njegovoj posljednjoj svrsi, ni slobodu, ni ljudsko dostojanstvo. Međutim, da se spasu ove vrednote neki pluralizam staleških i sindikalnih organizacija je dopustiv i sa stanovitog gledišta koristan, ako pomaže zaštiti slobode i izaziva takmičenje. Zato od svega srca odajemo priznanje svima koji u njima rade, nesebično služeći svojoj braći.

Kulturno formiranje

40. — Pored staleških organizacija djeluju i kulturne ustanove, kojih zadaća nije manje važna za uspješan razvoj. »Budućnost svijeta bila bi u opasnosti — ozbiljno tvrdi Koncil — kad samo naše doba ne bi znalo dati ljude obdarene mudrošću«. I dodaje: »Mnoge ekonomski siromašne zemlje, ali koje su bogate mudrošću, mogu pružiti veliku pomoć drugima u ovoj stvari« (40). Bogata ili siromašna, svaka zemlja ima neku svoju civilizaciju koju je primila od ranijih generacija: ustanove za razvoj zemaljskoga života i viših — umjetničkih, intelektualnih i religioznih — manifestacija duhovnoga života. Kad jedne sadrže prave ljudske vrednote bila bi velika zabluda žrtvovati ih za druge. Narod koji bi to prihvatio samim tim izgubio bi svoje najbolje: za život bi žrtvovao svoje pravo na život. Kristova opomena vrijedi i za

40) Ondje, br. 15, paragraf 3.

narode: »Što koristi čovjeku da dobije cijeli svijet, ako izgubi dušu? (41).

Materijalistička napast

41. — Siromašni narodi neće nikada biti dovoljno oprezni protiv ove opasnosti koja im prijeti od bogatih naroda, koji vrlo često, zajedno s primjerom svog uspjeha na polju kulture i tehničke civilizacije, nude uzor djelovanja pretežno usmjerenog materijalnome napretku. Ovaj posljednji ujedno za samoga sebe predstavlja jednu zapreku aktivnosti duha, koji se dapače, postavši na taj način »slobodniji može lako uzdići do klanjanja i promatranja Stvoritelja« (42). Ipak »moderna civilizacija, ne zacijelo po svojoj unutrašnjoj prirodi, već zato što se odviše uplela u zemaljske stvarnosti, često teže prilazi Bogu« (43). Narodi u razvoju, ukoliko im bude predloženo, moraju znati dakle birati: kritizirati i eliminirati lažna dobra koja bi sobom donosila smanjivanje ljudskog ideala, prihvatiti zdrave i blagotvorne vrednote, da ih, u vezi s njima, razvija prema svome posebnom duhu.

ZA PUNI HUMANIZAM

Zaključak

42. — Potrebno je unapređivati i jedan puni humanizam (44). Što to znači, ako ne razvoj čitavog čovjeka i razvoj svih ljudi? Neki bi zatvoreni humanizam, neosjetljiv za vrednote duha i za Boga koji je

41) Mat 16, 26.
42) »Gaudium et Spes«, br. 57, paragraf 4.
43) Ondje, br. 19, paragraf 2.
44) Poredi npr. J. Maritain, »L'humanisme integral«. Paris, Aubier, 1936.

njihov izvor, mogao prividno imati većih mogućnosti za trijumfiranje. Čovjek može zemlju sigurno organizirati bez Boga, ali »bez Boga on je konačno može organizirati samo protiv čovjeka. Isključivi humanizam je neljudski humanizam« (45). Nema dakle pravoga humanizma ako nije otvoren put Apsolutnome, u priznavanju jednoga zvanja koje pruža pravu ideju ljudskoga života. Daleko od toga da bude posljednja norma vrednota, čovjek samoga sebe realizira samo na taj način da se nadilazi, prema posve tačnoj Pascalovoj riječi: »Čovjek beskrajno nadilazi čovjeka« (46).

45) H. De LUBAC S. I., »Le drame de l'humanisme athée«, 3. izd., Paris, Spes, 1945, br. 10.

46) »Pensées«, izd. Brunschvicg, br. 434 ,por.; M. Zundel, »L'homme passe l'homme«, Le Caire, Editions du lien, 1944.

Drugi dio

Zajednički razvoj čovjeka

Uvod

43. — Potpunoga razvoja čovjeka ne može biti bez zajedničkoga razvoja čovječanstva. Kao što smo rekli u Bombayju: »Čovjek se treba namjeriti na čovjeka, države se moraju slagati kao braća i sestre, kao djeca Božja. U ovom razumijevanju i uzajamnom prijateljstvu, u ovoj svetoj zajednici jednako i mi moramo početi raditi na izgradnji zajedničke budućnosti čovječanstva« (47). Predložili smo također traženje konkretnih i praktičnih načina organizacije i suradnje, da bi se ujedinila raspoloživa sredstva i tako ostvarila jedna prava zajednica među svim narodima.

47) Nagovor predstavnicima nekršćanskih religija, 3. prosinca 1964: A. A. S. 57, 1965, str. 132.

44. — Ova dužnost u prvome redu odnosi se na najrazvijenije narode. Njihove su dužnosti ukorijenjene u ljudskom i nadnaravnom bratstvu i ukazuju se u trostrukom obliku: dužnost solidarnosti, tj. pomoć koju bogati narodi trebaju dati zemljama u razvoju; dužnost socijalne pravde, tj. uspostava najpravilnijih trgovačkih odnosa između jakih i slabih naroda; dužnost opće ljubavi, tj. unapređivanje jednoga ljudskijeg svijeta za sve, jednoga svijeta u kome svi imaju nešto dati i nešto primiti, a da napredak jednih ne bude zapreka razvoju drugih. Problem je težak, jer o njegovu rješenju ovisi budućnost svjetske civilizacije.

I — POMOĆ SLABIMA

Borba protiv gladi...

45. — »Ako su jedan brat ili sestra goli, kaže sv. Jakob, ako im nedostaje dnevna hrana i netko im od vas kaže: Idite u miru ,zgrijte se, najedite se, a da im ne da što je potrebno njihovome tijelu, što je učinio?« (48). Danas svi znaju da na svim kontinentima bezbroj muškaraca i žena gladuje, da ima bezbroj neishranjene djece, tako da mnoga od njih umiru u nejakoj dobi, dok je fizički uzrast i mentalni razvoj drugih u pitanju, i čitavi krajevi su radi toga osuđeni na najdublje poniženje.

48) Jak 2, 15—16.

46. — Već su upućeni tjeskobni apeli. Apel Ivana XXIII bio je vrlo toplo primljen. (49) I mi smo ga ponovili u svojoj božićnoj poruci 1963. (50) i ponovo u prilog Indije 1966. (51). Borba protiv gladi, koju je lansirala Međunarodna organizacija za ishranu i agrikulturu (FAO) i koju podržava Sveta Stolica, primljena je velikodušno. Naša **Međunarodna karitas** djeluje posvuda, i brojni katolici, pod utjecajem naše braće biskupa, daju i osobno se žrtvuju u pomaganju onih koji su u nuždi, šireći postepeno krug onih koje priznavaju za svoje bližnje.

... sutra

47. — Međutim, sve ovo ne može biti dovoljno, kao što nisu dovoljna ni ostvarena privatna i javna ulaganja, pokloni ni zajmovi. Ne radi se o pobjedi nad gladi niti o uklanjanju siromaštva. Borba protiv bijede, kakogod hitna i nužna bila, nije dovoljna. Radi se o izgradnji jednoga svijeta, u kome svaki čovjek, bez obzira na rasu, vjeru i nacionalnost, može živjeti punim ljudskim životom, bez robovanja ljudima i nekoj nedovoljno ovladanoj prirodi; jedan svijet gdje sloboda nije neka prazna riječ i gdje siromašni Lazar može sjesti za isti stol s bogatašem (52). To od ovoga drugoga zahtijeva dosta plemenitosti, brojne žrtve i stalno nastojanje. Svaki neka ispita svoju savjest, koja ima novo ime u našem vremenu. Je li spreman svojim novcem da podržava djela i misije koje su

49) Por.: »Mater et Magistra«: A. A. S. 53, 1961, str. 441 sl.
50) Por.: A. A. S. 56, 1964, str. 57—58.
51) Por.: »Encicliche e Discorsi di Paolo VI«, vol. IX, Roma, Ed. Paoline, 1966, str. 132—166; Documentation Catholique, t. 43, Paris, 1966, col. 403—406.
52) Por.: Luk 16, 19—31.

organizirane za najsiromašnije, da snosi veće namete da bi državne vlasti mogle pojačati svoja nastojanja oko razvoja, da skuplje plaća uvezene proizvode da bi proizvođač imao pravedniju naknadu, da napusti vlastitu zemlju, kad bi to bilo potrebito, ako je mlad, da pomogne napretku mladih naroda?

Dužnost solidarnosti

48. — Dužnost solidarnosti, koja vrijedi za pojedince, vrijedi i za narode. »Napredni narodi imaju najhitniju dužnost da pomažu narodima u razvoju« (53). Ovo koncilsko učenje treba provesti u praksi. Ako je normalno da neko stanovništvo prvo koristi darove koje mu je Providnost dala kao plodove njegova rada, nijedan narod nema radi toga pravo da isključivo za svoju upotrebu rezervira bogatstva kojima raspolaže. Svaki narod treba više i bolje proizvoditi da bi, s jedne strane, svim svojim članovima dao zaista ljudski stupanj života i ujedno, s druge strane, pomagao zajedničkom razvoju čovječanstva. Pred sve većim siromaštvom zemalja u razvoju, normalnim valja smatrati da jedan razvijeni narod dio svoje proizvodnje žrtvuje za podmirenje njihovih potreba; normalno je također da se od toga formiraju odgojitelji, inženjeri, tehničari, učenjaci, koji će im pružiti na raspolaganje i znanje i sposobnosti.

Suvišak

49. — Jednu stvar treba ponovo naglasiti: suvišak bogatih zemalja treba služiti siromašnim zemljama. Pravilo koje je vrijedilo u prilog najbližih danas valja primijeniti na sve potrebe u svijetu. Uostalom, bogati će prvi od toga imati koristi. U protivnom, nepopust-

53) »Gaudium et Spes«, br. 86, paragraf 3.

ljivi u svojoj lakomosti, samo će izazvati Božju osudu i bijes siromašnih, s nepredvidivim posljedicama. Zatvarajući se u oklop vlastitog egoizma, danas cvatuće civilizacije na kraju će ugroziti svoje najviše vrednote, žrtvujući želju za napretkom pohlepi da još više imaju. Tada bi se na njih trebala primijeniti priča o bogatašu, kome su zemlje dobro rodile, a koji nije znao spremiti žetvu: »Bog mu reče: Luđače, ove ćeš noći umrijeti« (54).

Programi

50. — Da ova nastojanja budu potpuno uspješna, ona ne mogu ostati rasuta ni izolirana, još manje jedna protivna drugima radi prestiža ili vlasti: situacija traži dogovorene programe. Program je u stvari nešto više i bolje nego neka prigodna pomoć, prepuštena dobroj volji pojedinca. On pretpostavlja, kako smo rekli, dublje studije, konkretne ciljeve, određivanje načina da bi se odgovorilo sadašnjim potrebama i potrebama koje se mogu predvidjeti za budućnost. On je i mnogo više, ukoliko nadilazi perspektive jednostavnoga ekonomskoga razvoja i društvenoga napretka i ukoliko daje smisao i važnost djelu koje valja ostvariti. Samim činom kojim radi na boljem uređenju svijeta, on koristi čovjeku.

Svjetski fond ...

51. — Potrebno je gledati još dalje. Mi smo u Bombayju tražili osnivanje velikoga **Svjetskog fonda,** u koji bi s jedne strane ulazili troškovi za vojsku, da bi se pomoglo najpotrebnijima (55). Što vrijedi za

54) Luk 12, 20.
55) »Messaggio al mondo« (Poruka svijetu), izrečena novinarima 4. prosinca 1964: A. A. S. 57, 1965 ,str. 135.

neposrednu borbu protiv bijede, vrijedi također za stupanj razvoja. Jedino bi svjetska suradnja, koje bi jedan zajednički fond bio ujedno izraz i sredstvo, omogućila nadvladavanje sterilnih rivaliteta i uspostavu plodnog i mirotvornog dijaloga među svim narodima.

... njegove koristi

52. — Bilateralni ili višestrani sporazumi mogu se sigurno korisno održati, ukoliko omogućuju da se odnosi ovisnosti i mrženje, koji su posljedice kolonijalizma, nadomjeste korisnim odnosima prijateljstva, razvijenima na pravnoj i političkoj jednakosti. Oni bi, uklopljeni u jedan program svjetske suradnje bili imuni od svake sumnje. Nepovjerenja njihovih korisnika bila bi na taj način smanjena, jer bi trebali manje da se boje razloga, prikrivenih financijskom ili tehničkom pomoći, stanovitim manifestacijama onoga što se zove neokolonijalizam: pojava koja se očituje političkim pritiscima i ekonomskom prevlašću radi obrane ili stjecanja neke hegemonističke dominacije.

... njegova hitnost

53. — Uostalom, tko ne vidi da bi takav fond olakšao preobražaj stanovitih rasipanja, koja su plod straha ili ponositosti? Kad toliki narodi gladuju, kad tolike obitelji trpe bijedu, kad mnogi ljudi žive u neznanju, kad je potrebno podići mnogo škola, bolnica, prikladnih stanova, svako javno ili privatno rasipanje, svaki trošak državnoga ili pojedinačnog razmetanja, svaka iscrpljujuća trka u naoružanju postaje neopoziv skandal. Naša je dužnost da na to ukažemo. Neka nas odgovorni čuju prije nego bude prekasno.

Uspostava razgovora ...

54. — Znači da je neophodno da se među svima uspostavi onaj dijalog koji smo predložili već u svojoj prvoj enciklici »**Ecclesiam suam**« (56). Takav dijalog između onih koji daju sredstva i onih kojima su namijenjena pomoći će ocjeni priloga, ne samo prema plemenitosti i raspoloženju jednih, već i prema djelovanju stvarnih potreba i mogućnosti uloga drugih. Zemlje u razvoju neće na taj način više biti u opasnosti da ih nadvise dugovi, kojih podmirivanje na kraju apsorbira najveći dio njihove dobiti. Stope kamata i trajanje zajmova moći će rasporediti snošljivo za jedne i za druge, izjednačujući dobrovoljne poklone, beskamatne zajmove ili one s minimalnim kamatima i trajanje otplata. Onima koji ulažu financijska sredstva mogu se pružiti garancije prema njihovom ulaganju, na temelju dogovorenog plana i s primjerenom brigom za uspješnost, pošto se ne radi o pomaganju lijenosti ili parazitizma. A korisnici sa svoje strane mogu ponekad tražiti da ne bude uplitanja u njihovu politiku i da se ne izazivaju promjene društvenog uređenja zemlje. Samostalne države samostalno vode svoje poslove, određuju svoju politiku i slobodno se orijentiraju za društveni oblik koji hoće. Potrebno je dakle uspostaviti jednu slobodnu suradnju, uspješnu suradnju jednih i drugih, u jednoj klimi jednakoga dostojanstva, za izgradnju svijeta koji će biti još ljudskiji.

... njegova potreba

55. — Ovo je obaveza koja može izgledati neostvariva u zemljama gdje briga za svakidašnji život apsorbira čitave obitelji, koje nisu sposobne da shvate što je potrebno za pripravu bolje budućnosti. Ipak,

56) Por.: A. A. S. 56, 1964, str. 639 sl.

ovim ljudima i ženama treba pomoći, treba ih uvjeriti da i oni sami moraju pomoći svome razvoju, dobivajući postepeno sredstva za nj. Ovo zajedničko djelo neće zacijelo biti moguće bez nekog dogovorenog, stalnog i hrabrog nastojanja. Međutim, svakome mora biti jasno da je u pitanju sam život siromašnih naroda, građanski mir zemalja u razvoju i mir u svijetu.

II — PRAVDA U KOMERCIJALNIM POSLOVIMA

56. — I velika nastojanja koja se ulažu za financijsku i tehničku pomoć zemalja u razvoju bila bi beskorisna, ako bi njihov rezultat djelomično poništavala igra komercijalnih odnosa između bogatih i siromašnih zemalja. Pouzdanje ovih drugih bilo bi duboko poljuljano, ako bi stekli utisak da im se jednom rukom oduzima što im se drugom rukom daje.

Sve veća udaljenost

57. — Visoko industrijalizirane zemlje osobito izvoze manufakturu, dok manje razvijene ekonomije za prodaju imaju samo poljoprivredne proizvode i sirovine. Zahvaljujući tehničkom napretku prvi rapidno jačaju u cijeni i nalaze dovoljno izlaza na tržišta, dok su, naprotiv, glavni proizvodi zemalja u razvoju podvrgnuti širokim i jakim promjenama cijene, što ih znatno ostavlja za progresivnim zaradama industrijaliziranih zemalja. Odatle velike teškoće nedovoljno industrijaliziranih zemalja, kad moraju računati na izvoz da podmire svoje potrebe i da ostvaruju svoje planove razvoja. Na taj način siromašne ostaju uvijek siromašne, a bogate postaju još bogatije.

Protiv liberalizma

58. — Znači da zakon slobodne razmjene više nije u mogućnosti da sam uređuje međunarodne odnose. Njegove su koristi očite kad među ugovornim stranama nije prevelika razlika: tada je to poticaj napretka i naknada za uložene napore. To objašnjava zašto industrijski razvijeni narodi u tome vide zakon pravednosti. Ali stvar se mijenja kad su prevelike razlike između jedne i druge zemlje: cijene koje se »slobodno« formiraju na tržištima tada mogu dovesti do nepravednih rezultata. Treba priznati: u pitanju je osnovni princip liberalizma kao pravila trgovačke razmjene.

Pravednost nacionalnih ugovora

59. — Učenje Leona XIII u enciklici **»Rerum novarum«** zadržalo je svoju vrijednost: Sporazum stranaka, ako su one u odviše nejednakom položaju, dovoljno ne garantira pravednost ugovora, pa je zakon slobodnog sporazuma podređen zahtjevima naravnoga zakona (57). Ono što je pravedno u odnosu na pravednu naknadu pojedinca, pravedno je i za međunarodne ugovore: ekonomija razmjene ne može se bazirati isključivo na zakonu slobodne konkurencije, koja često vodi do ekonomske diktature. Sloboda razmjene pravedna je samo ako je podređena zahtjevima socijalne pravde.

Mjere koje treba poduzeti

60. — Uostalom, i razvijeni narodi dobro su to shvatili, otkad nastoje potrebnim mjerama, unutar odgovarajućih ekonomija, uspostaviti ravnotežu koju

57) Por.: »Acta Leonis XIII«, t. XI, 1892, str. 131.

konkurencija sama po sebi nastoji kompromitirati. Zato često vidimo da oni održavaju svoju poljoprivredu, uz žrtve na ekonomski razvijenijim sektorima. Vidimo također da za održavanje trgovačkih odnosa koji se među njima razvijaju, osobito unutar zajedničkog tržišta, njihova financijska, fiskalna, i socijalna politika nastoji konkurentskim industrijama, koje nisu jednako napredne, dati uvjete obnovljenoga suparništva.

Međunarodni sporazumi

61. — Na ovome području nije dopušteno upotrebljavati dvije težine i dva mjerila. Što vrijedi na području nacionalne ekonomije, što je dozvoljeno među razvijenim zemljama, važi također u komercijalnim odnosima između bogatih i siromašnih zemalja. Ne da treba ili da se želi ukinuti trgovinu koja se temelji na konkurenciji: jedino se hoće reći da ona ipak treba biti u granicama koje je čine pravednom i moralnom, tj. humanom. U trgovanju među razvijenim ekonomijama i ekonomijama u razvoju, polazni položaji su odviše nejednaki i realne slobode su odviše neravnopravno podijeljene. Socijalna pravda nalaže da međunarodna trgovina, da bude ljudska i moralna, treba među strankama uspostaviti barem neku relativno moguću jednakost. Ova zadnja može biti samo neko dugoročno sredstvo. Da ga se postigne potrebno je već sada stvarati neku stvarnu jednakost u diskusijama i u sporazumima. I ovo je područje na kome bi međunarodni sporazumi, s dovoljno velikim radiusom, bili korisni, ukoliko bi mogli uvesti generalne norme za reguliranje stanovitih cijena, za garantiranje nekih proizvoda, za podržavanje industrije u razvoju. Siv znaju da bi takvo zajedničko nastojanje oko veće pravde u međunarodnim odnosima među narodima zemljama u razvoju donijelo pozitivnu pomoć, s neposrednim i trajnim posljedicama.

Zapreke koje valja prebroditi; nacionalizam

62. — I druge se zapreke suprotstavljaju izgradnji pravednijega svijeta, a koji je usmjeren prema nekoj općoj solidarnosti: Mislimo govoriti o nacionalizmu i rasizmu. Prirodno je da su zajednice koje su odnedavna postigle političku nezavisnost ljubomorne na još krhko nacionalno jedinstvo i da ga nastoje zaštititi. Normalno je također da su narodi sa starom kulturom ponosni na baštinu koju im je ostavila njihova prošlost. Ali takve uzvišene osjećaje valja uzvisiti opća ljubav koja obuhvaća sve članove ljudske zajednice. Nacionalizam izolira narode od njihovog istinskog dobra i osobito bi bio štetan tamo gdje nasuprot tome krhkost nacionalnih ekonomija traži združena nastojanja, spoznaje i financijska sredstva za ostvarenje programa razvoja i jačanje komercijalnih i kulturnih razmjena.

Rasizam

63. — Rasizam nije isključiva pojava mladih naroda, gdje se ponekad skriva u obliku rivalstva klanova i političkih stranaka, s velikom predrasudom o pravednosti i gdje dovodi u opasnost građanski mir. U doba kolonijalizma on je često mahnitao između doseljenih i urođenika, izazivajući prepreke plodnijoj uzajamnoj suradnji i mržnje, koje su posljedice stvarnih nepravdi. On je također zapreka suradnji među narodima koji nisu simpatični i kvasac koji stvara podjelu i mržnju u krilu samih država, kad prezirom nezastarivih prava ljudske ličnosti, pojedinci i obitelji vide da su nepravedno podvrgnuti nekom izuzetnom režimu radi svoje rase ili radi svoje boje.

Za jedan zajednički svijet

64. — Ovakva situacija, ovako puna opasnosti za budućnost, duboko nas žalosti. Gajimo ipak nadu da će osjećaj veće suradnje, jači osjećaj solidarnosti pozitivno utjecati na neshvaćanja i egoizme. Nadamo se da će manje razvijeni narodi znati izvući korist iz dobrih odnosa sa susjednim zemljama, da na većim teritorijalnim područjima zajednički organiziraju zone zajedničkoga razvoja: određivanjem zajedničkih programa usklađivanjem investicija, dijeljenjem mogućnosti proizvodnje, organiziranjem razmjena. Vjerujemo također da će višestrane i internacionalne organizacije, pomoću potrebne reorganizacije, pronaći putove koji će narodima u razvoju omogućiti da krenu s mrtve tačke na kojoj se nalaze kao zatvorenici i da će sami od sebe, vjerni svaki svome duhu, pronaći načine svoga društvenog i ljudskog napretka.

Svi narodi su graditelji svoje sudbine

65. — Upravo do toga valja doći. Sve uspješnija svjetska solidarnost svim narodima mora omogućiti da postanu graditelji svoje sudbine. Prošlost je često bila obilježena odnosima sile između naroda i naroda: Neka napokon dođe dan kad će međunarodni odnosi imati znak uzajamnoga poštovanja i prijateljstva, međusobne suradnje i zajedničkoga napretka, uz odgovornost svakoga naroda. Mladi i slabiji narodi traže aktivno učešće koje im pripada u izgradnji boljega svijeta, koji će više poštivati prava i poziv pojedinoga naroda. Njihov zahtjev je opravdan: svatko ga treba razumjeti i tome odgovoriti.

III — OPĆA LJUBAV

66. — Svijet je bolestan. Njegova je bolest manje u rasipanju sredstava, u tome što su ta sredstva neki zakaparali, nego više u nedostatku bratstva među ljudima i narodima.

Dužnosti povezane s gostoljubivošću

67. —Nikada dovoljno nećemo inzistirati na potrebi gostoljubivosti — dužnosti ljudske solidarnosti i kršćanske ljubavi — koja veže kako obitelji, tako kulturne organizacije gostoljubivih zemalja. Osobito je za mlađe potrebno da bude više obitelji i mjesta pogodnih za gostoprimstvo. U prvome redu da ih se zaštiti od samoće, od osjećaja napuštenosti, od očaja, što sve minira svaku sposobnost moralne pomoći, ali da ih se zaštiti i od nezdrave situacije u kojoj se nalaze, koja ih sili da uspoređuju krajnje siromaštvo svoje domovine s luksusom i rasipnošću koja ih okružuje. I k tome: da ih se očuva od zaraze razornih učenja i agresivnih napasti kojima ih izvrgava uspomena na veliku »nezasluženu bijedu« (58). Napokon, osobito da im se zajedno s toplom bratskom gostoljubivošću dade primjer zdravoga života, užitak autentične i stvarne kršćanske ljubavi, poticaj da cijene duhovne vrednote.

Drama mladih studenata

68. — Bolna misao: brojna omladina dolazi u naprednije zemlje da stekne znanje, sposobnost i kulturu što će joj omogućiti da bolje služi svojoj domovini, stiče tamo sigurno neku visoku kvalifikaciju, ali

58) Por.: ondje, str. 98.

često na kraju gubi smisao za duhovne vrednote koje su često, kao dragocjena baština, bile prisutne u civilizacijama u kojima je odrasla.

Radnici emigranti

69. — Ista gostoljubivost potrebna je i radnicima emigrantima koji često žive u neljudskim uvjetima, prisiljeni da štede svoju zaradu da bi olakšali život obiteljima koje su ostavili u domovini.

Socijalni osjećaj

70. — Druga naša preporuka namijenjena je onima koji su radi svoje ekonomske aktivnosti pozvani u zemlje koje su u zadnje vrijeme otvorene industrijalizaciji: industrijalcima, komercijalistima, šefovima ili predstavnicima velikih poduzeća. Radi se o ljudima koji u svojoj zemlji pokazuju da su i te kako obdareni socijalnim osjećajem: Zašto bi se vraćali na neljudska načela individualizma kad djeluju u nedovoljno razvijenim zemljama? Njihova ih superiornost naprotiv treba poticati da budu inicijatori socijalnoga progresa i ljudskoga napretka gdje ih vode njihovi ekonomski zadaci. Sam njihov smisao za organizaciju njima će sugerirati najbolji način za korisnu upotrebu rada domorodaca, za stvaranje kvalificiranih radnika, za pripravu inženjera i upravljača, za davanje mjesta njihovoj inicijativi, uvodeći ih postepeno na odgovornija mjesta, pripremajući ih na taj način da, u skoroj budućnosti, s njima dijele odgovornosti upravljanja. Barem da bi pravda uvijek ravnala odnosima između šefova i podređenih. Da bi odnosi bili regulirani sporazumima o uzajamnim obavezama. Napokon, neka se nitko, kakav god bio njegov položaj, ne prepusti nepravednoj samovolji.

Misija razvoja

71. — Veseli nas što se sve više eksperata šalje u misiju za razvoj na rad internacionalnih ili bilateralnih ustanova ili privatnih organizacija. »Oni se ne mogu ponašati kao gospodari, već kao pomoćnici i suradnici« (59). Stanovništvo odmah uviđa je li pomoć koju im oni donose dana sa zanosom ili bez njega, je li jednostavno za primjenu tehnika ili i zato da čovjeku dadu svu njegovu vrijednost. Njihova zadaća je u opasnosti da ne bude primljena, ako je ne prati duh bratske ljubavi.

Kvalitet eksperata

72. — Neophodnoj tehničkoj stručnosti treba dakle pridodati istinske znakove nesebične ljubavi. Bez ikakve nacionalističke nadutosti i bez ikakvog znaka rasizma, eksperti treba da nauče raditi u tijesnoj suradnji sa svima. Oni moraju znati da im njihova stručnost ne daje superiornost na svim područjima. Civilizacija u kojoj su odgojeni nesumnjivo sadrži elemente općeg humanizma, ali nije ni jedina ni isključiva i ne može se unositi bez prilagođivanja. Odgovorni za ove misije moraju se brinuti da, zajedno s njihovom prošlošću, otkriju značajke i kulturna bogatstva zemlje koja ih prima. Na taj će način doći do zbližavanja koje će biti plodno za obje civilizacije.

Dijalozi prosvjećivanja

73. — Među civilizacijama, kao i među ljudima, iskreni dijalog u stvari stvara bratstvo. Zadaća razvoja zbližit će narode u ostvarenjima koja su napredovala zajedničkim nastojanjem, ako svi, počevši od

59) »Gaudium et Spes«, br. 85, paragraf 2.

vlada i njihovih predstavnika, pa sve do najzadnjeg eksperta, budu prožeti duhom bratske ljubavi i ako ih bude vodila iskrena želja da izgrade jednu civilizaciju zasnovanu na svjetskoj solidarnosti. Zajednički razgovor o čovjeku, a ne o proizvodima i tehnikama, tada će se moći zapodjeti. Dijalog koji će biti plodan, ako će narodima, s kojima se vodi, pružiti način da se uzdignu i da dođu do nekoga višeg stupnja duhovnog života; ako će tehničari znati biti odgojitelji i ako će njihovu pouku obilježavati i neka vrlo uzvišena duhovna i moralna značajka koja će garantirati ne samo ekonomski već i ljudski razvoj. Kad prođe razdoblje pomoći, ostat će tako uspostavljeni odnosi i svima je jasno da će oni biti važni za mir u svijetu.

Apel mladima

74. — Mnogo omladine je već revno i brižno odgovorilo apelu Pija XII za misijski laikat (60). Ima mnogo i onih koji su se spontano dali na raspoloženje službenim ili privatnim organizacijama za suradnju s narodima u razvoju. Raduje nas što saznajemo da se u nekim državama »vojni rok« može djelomično zamijeniti »civilnom službom«, »čistom i jednostavnom službom« i blagoslivljamo takve inicijative i dobre volje koje im odgovaraju. O da bi svi koji su Kristovi razumjeli Kristov apel: »Bio sam gladan i vi ste me nahranili, bio sam žedan i vi ste me napojili, bio sam stranac i vi ste me primili, gol i vi ste me obukli, bolestan i vi ste me pohodili, zatvoren i vi ste me posjetili« (61). Nitko ne može ostati indiferentan radi sudbine svoje braće koja su još uvijek u bijedi, u neznanju, žrtve nesigurnosti. Poput Kri-

60) Poredi: enciklika »Fidei Donum«, 21. travnja 1957: A. A. S. 49, 1957, str. 246.
61) Mat 25, 35—36.

stova srca, kršćansko srce treba se sažaliti nad ovom bijedom: »Žao mi je ovoga naroda« (62).

Molitva i akcija

75. — Svi moraju moliti Svemogućega da se čovječanstvo, pošto je postalo svijesno ovako velikih zala, inteligentno i odlučno posveti njihovom uklanjanju. Ovoj molitvi mora odgovoriti odlučna obaveza svakoga u borbi protiv zaostalosti, prema njegovim snagama i mogućnostima. O da bi pojedinci, društvene skupine i države jedne drugima mogle pružiti ruku, da jaki pomogne slabome da se ojača, uloživši u to sve svoje znanje, svoj zanos i svoju nesebičnu ljubav. Onaj koji je prožet pravom ljubavi, bolje će nego drugi otkriti uzroke bijede, pronaći sredstva za njezino suzbijanje i odlučno je svladati. Graditelj mira »prolazit će putem, donoseći radost i unoseći svjetlo i milost u srce ljudi po cijeloj zemlji, otkrivajući im, bez obzira na sve granice, bratska i prijateljska lica« (63).

RAZVOJ JE NOVO IME MIRA

Zaključak

76. — Prevelike ekonomske, socijalne i kulturne razlike između naroda i naroda izazivaju napetosti i nesloge i dovode mir u opasnost. Na povratku s putovanja mira u OUN rekli smo koncilskim ocima: »Položaj naroda u razvoju mora biti predmet našega razmatranja, recimo ispravnije: Naša ljubav prema

62) Mark 8, 2.
63) Poredi: Nagovor Ivana XXIII za dodjelu Nagrade Balzan, 10. svibnja 1963: A. A. S. 55, 1963, str. 455.

siromašnima u svijetu — a ima ih bezbroj — mora postati pažljivija, aktivnija, plemenitija (64). Suzbijanje bijede i borba protiv nepravde, uz poboljšanje životnih uvjeta, znači pomaganje ljudskoga i duhovnoga napretka sviju i prema tome pomaganje zajedničkoga dobra čovječanstva. Mir se ne svodi na neku odsutnost rata, plod vječne opasne ravnoteže sila. Mir se izgrađuje iz dana u dan, izgradnjom poretka koga Bog hoće, koji donosi savršeniju pravdu među ljude (65).

Izići iz izoliranosti

77. — Graditelji svoga vlastitog razvoja, narodi su prvi za to odgovorni. Ali oni ga ne mogu ostvariti izolirani. Regionalni sporazumi slabih naroda o uzajamnoj obrani, sve veća nastojanja da im se pomogne, ambicioznije konvencije između jednih i drugih, za određivanje zajedničkoga programa — to su etape ovoga puta razvoja koji vodi do mira.

Za jedan uspješan svjetski autoritet

78. — Ova međunarodna suradnja u svjetskom pozivu traži da je ustanove pripreme, usklade i vode do uspostave jednoga općepriznatog pravnog poretka. Od svega srca hrabrimo organizacije koje su pristupile ovoj suradnji razvoja i želimo da poraste njihov ugled. »Vi ste pozvani — rekli smo predstavnicima Ujedinjenih naroda u New Yorku — da širite bratstvo, ne samo među nekim, već među svim narodima. Tko ne vidi potrebu da se na taj način postepeno dođe do osnivanja jednoga svjetskog autoriteta koji bi mogao uspješno djelovati na pravnome i političkom polju?« (66).

64) A. A. S. 57, 1965, str. 880.
65) Por.: enciklika »Pacem in terris«, 11. travnja 1963: A. A. S. 55, 1963, str. 301.

Osnovane nade u jedan bolji svijet

79. — Neki će smatrati utopističkima spomenute nade. Možda njihov realizam griješi radi nedovoljnosti i što nisu shvatili dinamizam svijeta koji želi bratskije živjeti, a koji se, usprkos svoga neznanja, svojih zabluda i svojih grešaka, svojih vraćanja u barbarstva i svojih drugih zastranjivanja s puta spasenja, lagano, a da nije toga svijestan, približava svome Stvoritelju. Ovaj put prema napretku čovječanstva traži napor i žrtvu: Ali samo patnja, primljena iz ljubavi prema braći, nosilac je napretka za cijelu ljudsku obitelj. Kršćani znaju da sjedinjenje sa Spasiteljevom žrtvom pomaže punoj izgradnji Kristovoga Tijela: sjedinjenju Božjega naroda (67).

Svi solidarni

80. — Na ovome putu svi smo solidarni. Zato smo svima željeli spomenuti golemost drame i hitnost djela koje treba učiniti. Čas akcije je već kucnuo: U pitanju je daljnji život mnoge nedužne djece, omogućivanje ljudskoga života tolikim unesrećenim obiteljima, svjetski mir, budućnost civilizacije. Na svim ljudima i na svim narodima je da preuzmu svoju odgovornost.

66) A. A. S. 57, 1965, str. 880.
67) Por.: Ef 4, 12; »Lumen Gentium«, br. 13.

ZAVRŠNI APEL

Katolici

81. — Najprije zaklinjemo svu našu djecu. U zemljama u razvoju, kao i drugdje, laici moraju, kao svoju specifičnu zadaću, prihvatiti obnovu vremenitoga poretka. Ako je dužnost hijerarhije da poučava i da autentično tumači moralna načela koja treba na tom polju slijediti, na vama je, pomoću svoje slobodne inicijative i bez pasivnoga čekanja na zadatke ili direktive, da kršćanskim duhom prožmete mentalitet i običaje, zakone i strukture svojih zajednica života (68). Potrebne su izmjene, neophodne duboke reforme. Vi se odlučno morate založiti da unesete svoj dah evanđeoskoga duha. U razvijenijim zemljama tražimo pomoć naše djece katolika, pomoć njihovih sposobnosti i njihovoga aktivnog učešća u službenim ili privatnim, građanskim ili vjerskim organizacijama, koje se posvećuju svladavanju teškoća naroda u razvoju. Oni će sigurno na srcu imati da budu u prvome redu među onima koji rade na ostvarivanju internacionalnoga morala pravde i pravičnosti.

Kršćani i vjernici

82. — Sva naša braća kršćani sigurno će htjeti pojačati svoje zajedničko nastojanje za pomoć svijetu, da nadvlada egoizam, oholost i rivalitete, da svlada ambicije i nepravde, da svima otvori putove ljudskijega života, u kome će svatko biti ljubljen i pomagan kao njegov bližnji. I još pod dojmom nezaboravnoga susreta u Bombayju s našom braćom nekršćanima, ponovo ih pozivamo da svim srcem i

68) Por.: »Apostolicam Actuositatem«, br. 7, 13 i 24.

inteligencijom porade da svi ljudi uzmognu živjeti životom djece Božje.

Ljudi dobre volje

83. — Napokon, obraćamo se svim ljudima dobre volje, koji su svijesni da put mira vodi preko razvoja. Delegati u međunarodnim ustanovama, državnici, publicisti, odgojitelji, svi, svaki na svome mjestu, vi ste graditelji jednoga novoga svijeta. Molimo Svemogućega Boga da prosvijetli vaš um i ojača vašu hrabrost u buđenju javnoga mnijenja i u uvjeravanju naroda. Odgojitelji, na vama je da već od djetinjstva gajite ljubav prema narodima koji su žrtve zapuštenosti. Publicisti, vaš je zadatak da poduzmete napore za unapređivanje uzajamne pomoći među narodima, kao što je prizor bijede koji ljudi nastoje zaboraviti da bi umirili svoju savjest: Da bi bogati barem znali da su siromasi na njihovim vratima i da čekaju na suviške s njihovih zabava.

Državnici

84. — Državnici, vi ste obvezatni da mobilizirate svoje zajednice za uspješniju svjetsku solidarnost, a ponajprije da prihvate potrebne namete na svoj luksus i na svoju rasipnost, za unapređenje razvoja i za spas mira. Delegati u međunarodnim organizacijama, o vama ovisi hoće li opasno i sterilno gloženje sila ustupiti mjesto prijateljskoj, mirotvornoj i nesebičnoj suradnji, za solidaran razvoj čovječanstva, čovječanstva u kome svi ljudi mogu postići svoj puni procvat.

Mislioci

85. — A ako je istina da svijet trpi radi nedostatka misli, pozivamo ljude koji misle i razmišljaju, katolike, kršćane, one koji časte Boga, koji su pristaše apsolutnoga, pravde i istine — sve ljude dobre volje. Mi vas, po Kristovu primjeru, hitno molimo: »Tražite i naći ćete« (69), pronađite putove koji, preko uzajamne pomoći, vode produbljivanju znanja, širenju srca, jednome bratskijem životu u jednoj ljudskoj zaista univerzalnoj zajednici.

Svi na djelu

86. — Svi vi koji ste čuli apel ispaćenih naroda, svi vi koji nastojite da mu odgovorite, vi ste apostoli dobroga i istinskoga razvoja, koji nije egoističko bogatstvo koje samo sebe ljubi, već ekonomija u službi čovjeka, svakdašnji kruh podijeljen svima, kao izvor bratstva i znak Providnosti.

Blagoslov

87. — Od svega srca blagoslivljemo i pozivamo sve ljude dobre volje da se s vama bratski sjedine. Jer, ako je razvoj novo ime mira, tko ne bi s vama htio surađivati svim svojim silama? Da, sve pozivamo da odgovorite našem tjeskobnom vapaju, u ime Gospodina.

Dano u Rimu, kod Sv. Petra, 26. ožujka 1967, na blagdan Uskrsnuća Gospodina našega Isusa Krista, četvrte godine našega papinstva.

PAPA PAVAO VI

---

69) Luk 11, 9.

CIJENA 2 n. d

Izdanja „Danica“